

Василь Горинь

ВІЛЛА МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО У ЛЬВОВІ

Львів, 1999. — 70 с.

Наукове грушевськознавство поповнилося ще одним вагомим дослідженням життя й діяльності визначного вченого і громадського діяча. До того ж, такого дещо несподіваного, але суттєвого аспекту його життя, як родинне гніздо — дім. Провідний науковий співробітник відділу філософії культури Інституту українознавства імені І. П. Крип'якевича НАНУ, кандидат філософських наук Василь Горинь присвятив свою працю вивченню історії львівського дому (вілли) Михайла Грушевського. Вихід книги став надто доречним напередодні відкриття в ньому Державного меморіального музею М. С. Грушевського у Львові.

Книга складається з коротенької передмови, власне історичного нариса та двох додатків: чотирьох листів (М. Грушевського, Ф. Колесси, В. Дорошенка та М. Деркач) і п'ятнадцяти світлин, пов'язаних з історією вілли. Ознайомившись з примітками, переконуємося, що автор використав досить розлогу джерельну базу для написання праці. Це фонди Центрального державного історичного архіву України в Києві та Львові, відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАНУ, численні публікації документів про М. Грушевського, листи, періодику, дослідження. Вони дали автору підстави об'ємно і повно вивчити поставлену проблему, в якій він є першовідкривачем.

Василь Горинь виявив широку ерудицію, глибокі знання, вільне володіння матеріалом і, що важливо, власну думку і погляд щодо проблеми. Він констатує, що у власності М. Грушевського були два будинки в Києві (один — у спільній власності з братом Олександром та сестрою Ганною), шмат землі на Кавказі, замиська хата (дача) у Криворівні та львівська вілла, яку він спорудив після одруження у 1896 р. з Марією Вояківською і народження у 1900 р. доньки Катерини. Дослідник деталізує цей епізод з життя Грушевського, уточнюючи кілька важливих фактів — дату одруження, львівські адреси Михайла Сергійовича, коло його знайомих, причетність професора і до вілли Івана Франка, котру той спорудив на ділянці, купленій Грушевським, за проектом одного архітектора, одним будівничим. А ось хто були і архітектор (автор проекту), і будівничий (виконроб), яким був стиль споруди — автор чомусь не пише. Хоча це ж суттєвий факт для історії будівлі. За словами дослідника, з 1902 р. (коли родина вселилася в дім) і до 1914 р. (початку Першої світової війни) вілла бачила багатьох діячів української культури, стала осердям національно-визвольного руху.

В. Горинь заперечує твердження деяких істориків, що М. Грушевський приїздив у 1919 р. до Львова, і доводить, що від літа 1914 р. він більше ніколи не переступав порога львівської оселі (с. 15—16), хоча питання про шлях, яким їхала родина професора до Праги, він “залишає на з'ясування істориків” (с. 17). На наш погляд, це мав зробити саме автор, як і детальніше розкрити причини, чому Михайло Сергійович більше ніколи

не повернувся до Львова. Чому він волів поїхати до російського більшовицького “раю” (де завжди вважався лютим ворогом), аніж повернутися у польське панське “пекло” (жили ж “під ним” діячі ЗУНР)? Та й не всім відомі причини, чому Марія і Катерина Грушевські у 1927—1928 рр., під час закордонного відрядження, “оминули свою львівську оселю” (с. 17).

Доля вілли в 1914—1923 рр. якимось випадком випадає з канви дослідження. А ось сюжет, присвячений подіям навколо неї в 1924—1945 рр., насичений численними фактами і скрупульозним аналізом подій. Автор документально доводить, що будинок певний час стояв порожнім, на догляді “ключниці”, потім ним опікувалися по чергово Володимир Дорошенко, Кирило Студинський, Михайло Мочульський та Філарет Колесса, що під час Першої світової війни там квартирували російські окупанти, а під час Другої — ледве не вперлися німці, у міжвоєнне двадцятиліття довелося воювати за дім з... кухаркою, котра узурпувала права на нього. При перших і других “совітах” вілла виконувала функції складського приміщення для Музею І. Франка і помешкання для його директорів (завдяки чому вона й збереглася). Майно, бібліотека, архів були розпорошені, розкрадені, розтягнуті, знищені. Про те, що це дім М. Грушевського, співробітникам заборонили навіть згадувати під час екскурсій. Але залишалися люди, які пам’ятали про це і прагнули довести правду й іншим.

У 1977 р., коли я, студентом, відвідував Музей І. Франка, одна з доглядачок підійшла до мене і тихо запитала: а чи знаю я, хто такий М. С. Грушевський? Після стверджувальної відповіді вона вивела мене у двір і, показавши віллу, розповіла її історію майже в таких деталях, як пише про неї автор. Тепер про це можна говорити сміливо, і цікаве та ґрунтовне дослідження Василя Гориня слугуватиме багатьом поколінням у вивченні рідної історії, у формуванні національної свідомості.

В. М. ЗАРУБА (Дніпропетровськ)